

להתודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

קידושין דף עט

בענין חזקה דהשתא

בקידושין דף ע"ט. איתמר, קידשה אביה בדרך, וקידשה עצמה בעיר, והרי היא בוגרת. רב אמר, הרי היא בוגרת לפנינו, ושמזאל אמר חיישינן לקידושי שניהם. אימת, אילימא בתוך ששה, בהא נימא רב הרי היא בוגרת לפנינו, השתא הוא דבגרה. אלא לאחר ששה, בהא נימא שמזאל חיישינן לקידושי שניהם, והא אמר שמזאל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד. לא צריכא דקדיש בההוא יומא דמשלים ששה, רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו, מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת, ושמזאל אמר השתא הוא דאייתי סימנים. ובע"ב, אמר ליה מר זוטרא לרב אשי, הכי אמר אמימר, הילכתא כוותיה דשמזאל. ורב אשי אמר הילכתא כוותיה דרב, והילכתא כוותיה דרב.

- א -

מעמידין על חזקה דהשתא במקום שאין להעמיד על חזקה דמעיקרא

וכתב בשו"ת רבי עקיבא איגר סי' ז' (ד"ה ומד) דרב ושמזאל נחלקו אם חזקה דהשתא נחשבת חזקה, לומר שבמקום שאין שם חזקה דמעיקרא, נעמיד הדבר על חזקה דהשתא, או דחזקה דהשתא אינה נחשבת חזקה כלל.

כי רב סובר דבשלמא בספק שיש להעמיד הדבר על חזקה דמעיקרא, מעמידין הדבר על חזקתה הראשונה ותולים שנשתנה רק עכשיו, וכגון בהמה שמוחזקת בחזקת כשרה ועכשיו מצאנו בה סימני טריפה, אין לחוש על החלב שנחלב ממנה לפני שנמצאו בה סימני טריפה לומר שהוא ספק טריפה, כי מעמידין בהמה על חזקתה הראשונה, ועד שיוודע לך שנטרפה הרי היא בחזקתה הראשונה שהיא כשרה. אבל במקום שאין להעמיד על חזקתה הראשונה, כמו בנערה ביום גמר ששה חדשים, שביום זה אין להעמידה בחזקת נערה כיון שביום זה היא עשויה להשתנות מנערות לבגרות, כמו שכתב רש"י (ד"ה הכא), עכשיו שנבדקה ונמצאו בה סימני בגרות, ואנו מסופקים אם בשעה שקידשה האב כבר היו בה סימני בגרות, סובר רב שמעמידין אותה על חזקה דהשתא, לומר דכשם שעכשיו יש לה סימני בגרות, כך בשעת קידושין היו לה כבר סימני בגרות, ולא היתה ברשותה של האב שיוכל לקדשה.

פלוגתת רב ושמזאל אם חזקה דהשתא נחשב לחזקה / תפילין שנכתבו על ידי נער בן י"ג שנה ולא נבדק לפני הכתיבה שהביא שתי שערות

- גמרא, שו"ע, רבי עקיבא איגר, שב שמעתא, חזון איש -

א. כפי האמור, נחלקו רב ושמזאל בנערה שקידשה האב ביום שנשלמו אצלה ששה חדשים מיום שהביאה סימני נערות, שהוא היום שראויה שתביא סימני בגרות, וקידשה האב לפני שבדקה אם נולדו אצלו סימני בגרות, ואחרי הקידושין בדקה ונמצאת בוגרת, ואינו ידוע אם בשעת קידושין היו לה כבר סימני בגרות, ולא היתה ברשותו לקדשה, או שבשעת קידושין עדיין לא היו לה סימני בגרות, ועדיין היתה ברשות האב, דרב אומר 'הרי היא בוגרת לפנינו', שמחזיקין שכבר היתה בוגרת בשעת קידושין, וקידושי האב אינם כלום. ושמזאל אומר שחוששין לקידושי האב, והיינו שחוששין אולי בשעת קידושי האב עדיין לא נולדו לה סימני בגרות, וחלו קידושי האב. א

ומסיק בגמ' דהלכה כרב שאומר ד'הרי היא בוגרת לפנינו'. וכן כתב הרא"ש סי' י"ח דהלכה כרב. וכן כתבו בטור ובשו"ע אהע"ז סי' ל"ז סעיף ה' דאין חוששין לקידושי האב.

השלכות והוספות

הבת קידשה את עצמה ביום זה, ואביה לא קידש אותה כלל, הרי היא בספק קידושין, כי מצד אחד יש סברא לומר 'הרי בוגרת לפנינו' ונמצא שהיתה בוגרת בשעת קידושין, וקידושיה קידושין. ומצד שני יש לומר שעדיין היתה נערה, ומעמידין אותה בחזקת פנויה, וכיון שיש כאן חזקה נגד חזקה הרי זו ספק מקודשת.

אמנם בספר ערוגת הבושם על אהע"ז שם חולק על דברי הבית שמואל, וכתב דכשיש לפנינו חזקה דהשתא לומר 'הרי בוגרת לפנינו' לומר שהיא מקודשת, ויש לפנינו חזקת פנויה לומר שאינה מקודשת, חזקה דהשתא ד'הרי בוגרת לפנינו' אלימא יותר מחזקת פנויה, ולכן אם רק הבת עצמה נתקדשה, יש להעמידה בחזקת בוגרת לומר שהיא מקודשת, ואין להעמידה על חזקת פנויה. ואין לדמותו למה שכתבו התוס' דאילו לא שהבת קידשה את עצמה היו מעמידין אותה בחזקת פנויה, כי התוס' כתבו כן אליבא דשמזאל בנוגע לקידושי האב שהסברא ד'הרי בוגרת לפנינו' הוא לבטל קידושי האב, וסובר שמואל דעם כל זה הרי היא ספק מקודשת בקידושי אביה, בזה כתבו התוס' שאם היא לא קידשה את עצמה, גם לשמואל היתה ודאי אינה מקודשת על ידי שהיו מצטרפין חזקת פנויה לחזקת בוגרת לומר שבודאי אינה מגורשת. אבל לגבי קידושי הבת שאם היתה בוגרת בשעת קידושין היא מקודשת, והעמדתה בחזקת פנויה סותר לחזקת בוגרת, בזה ודאי דחזקה ד'הרי בוגרת לפנינו' גובר על חזקת פנויה לומר שהיא ודאי מקודשת, ולא ספק מקודשת.

פלוגתת רב ושמזאל באב שקידש הבת וגם הבת קידשה את עצמה / קידשה הבת את עצמה והאב לא קידשה

- תוספות, בית שמואל, ערוגת הבושם -

א. בתוס' (ד"ה קידשה) מקשים מדוע נחלקו רב ושמזאל בקידשה אביה בדרך וגם קידשה עצמה בעיר, הרי עיקר הפלוגתא בין רב ושמזאל הוא על קידושי האב אם חוששין שמא בגרה בשעת קידושי האב, וא"כ היה אפשר לחלוק בקידשה האב בלבד אם חוששין לקידושי או שאין חוששין לקידושי, ומה לי אם הבת קידשה את עצמה או לא.

וכתבו דזה משום שאם הבת לא קדשה את עצמה ורק האב קידשה, יש סברא נוספת לומר שלא תהא מקודשת, וגם שמואל היה מודה שודאי אינה מקודשת, והוא משום שמעמידין האשה על חזקת פנויה שהיא עדיין כמו שהיתה קודם שקידשה האב, ומחמת חזקת פנויה תולין שהיתה בוגרת בשעת קידושי האב ואין קידושי האב קידושין, אכן עכשיו שגם הבת נתקדשה בעצמה, נמצא דממנ"פ אין להעמידה על חזקת פנויה, שהרי היא ודאי אשת איש, או שהיא אשת איש על ידי קידושי אביה, או שהיא אשת איש על ידי קידושי עצמה, לכן בזה סובר שמואל שהיא ספק מקודשת בקידושי האב, כיון שאין להעמידה בחזקת פנויה, ורב סובר שהיא ודאי אינה מקודשת בקידושי האב משום ד'הרי בוגרת לפנינו'.

וכתב בבית שמואל סי' ל"ז סק"ג דלפי דברי התוס' נמצא דגם להלכה אם

בשב שמעתתא (ש"ג פרק ט"ז) כתב דמדברי התוס' מתבאר שהם סוברים דאפילו לרב אין מעמידין למפרע על פי חזקה דהשתא, כי דוקא בסימני בגרות יש סברא להעמידה למפרע בחזקת בגרות, כיון שרגילות הוא שיבואו סימני בגרות מיד בבוקר, אבל במקום שאין סיבה וסברא לתלות שהיה כבר מתחילה, אין מעמידין על פי חזקה דהשתא לומר שלמפרע היה כבר כמו שהוא עכשיו.

אמנם בחזון איש נשים סי' פ' סק"ח חולק על דבריו, וכתב דהתוס' מודים שמעמידין הדבר למפרע על פי חזקה דהשתא אפילו כשאין סיבה לתלות שכבר נשתנה הדבר מתחילה, ומה שכתבו שרגילות הוא שיבואו סימני בגרות מיד בבוקר, זה משום דאילו כן היה ראוי להעמידה בחזקת נערות אפילו ביום של גמר ששה חדשים, דכשם שבמשך ששה חדשים מעמידין אותה על חזקתה הראשונה שהיא נערה, כמו שכתב רש"י (ד"ה בהא), כך ביום של גמר ששה חדשים אילולי דיש לתלות יותר שנוולדו סימני בגרות מיד בבוקר, היו מעמידין אותה בחזקת נערה גם במשך יום זה, ועל זה הוצרכו התוס' לומר שרגילות הוא שתביא סימני בגרות מיד בבוקר, ובה נפקע ממנה חזקת נערה כבר בבוקר, ושוב יש להעמידה על חזקה דהשתא.

- ב -

חזקה דהשתא במקום שיש לקבוע שלא נשתנה הדבר כלל

סברת הגרעק"א דבמקום שיש לתלות שלא היה שינוי בדבר כלל גם שמואל מודה שמעמידין על חזקה דהשתא, דלפי זה במקדש אשה בדבר שלא היה ידוע אם יש בו שוה פרוטה, ועכשיו נבדק שאינו שוה פרוטה, הרי יש לקבוע שמעולם לא היה שוה פרוטה, דאין לנו שום הכרח לומר שמתחילה היה שוה פרוטה, ובה לדברי הכל הולכין אחרי חזקה דהשתא, והנידון בגמ' שלפנינו הוא רק בנערה שנעשית בוגרת דודאי חל שינוי בגופה, ודין אם בשעת קידושין היה כבר אחר השינוי או שעדיין היה לפני השינוי.

והנה בספר ביאורים והערות להגרש"ז זצ"ל על שב שמעתתא (ש"ג פרק ט"ז אות ס"ז) מבאר מה שלרב מעמידין האשה על חזקה דהשתא לקבוע שבשעת קידושין כבר היתה בוגרת, וכתב דזה גופא נלמד מחזקה דמעיקרא, כי המכוון שבחזקה דמעיקרא והמכוון שבחזקה דהשתא שניהם אחד הוא, כי כשם שגילתה תורה שמעמידין כל דבר על חזקה הראשונה, והיינו שדבר שהוחזק אצלנו בחזקת כך וכך, אם נודע אחר כך שנשתנה ואין יודעין מתי נשתנה, עלינו להרחיק את השינוי על זמן שלעתידי עד כמה שאפשר לתלות שלא נשתנה, כמו כן לגבי הזמן של למפרע, על ידי חזקה דהשתא עלינו להרחיק את השינוי על הזמן שלמפרע עד כמה שאפשר לומר שלא נשתנה. ולכן בנערה שנבדקה עכשיו ונמצאת בוגרת, עלינו להרחיק את השינוי לגבי הזמן שלמפרע עד כמה שאפשר לתלות שלא נשתנה, ונתלה שלא היה השינוי עכשיו אלא מזמן מרובה האפשרי לתלות, ולכן תולין שהיתה בוגרת כבר בשעת קידושין, ואינה מקודשת.

וזה אמור דוקא במקום שאין להעמיד הדבר על חזקה דמעיקרא, אבל במקום שיש חזקה דמעיקרא, אם נעשה שינוי בדבר, עלינו לתלות שהשינוי נעשה במאוחר האפשרי, ונקבע שרק עכשיו נשתנה, ואין מעמידין הדבר על חזקה דהשתא לומר שהשינוי נעשה למפרע במאוחר האפשרי, כי במקום חזקה דמעיקרא, הרי בשעה שהיה הדבר מבורר על פי חזקה הראשונה, כבר נפסק שדין זה לא ישתנה עד שיתברר שנשתנה, ונמצא דחזקה דהשתא אינה פועלת כלום, כי כבר נפסק הדין כשהיה בחזקתו הראשונה שעד שלא יוודע שנשתנה יהא הנהגתו על פי חזקה הראשונה, ואין מקום להעמיד על חזקה דהשתא.

ושמואל סובר דחזקה דהשתא אינה חזקה כלל, ואין לומר דכיון שעכשיו נמצאו בה סימני בגרות הוחזקה בסימני בגרות גם בשעת קידושין, דחזקה נאמרה דוקא כשמחזיקין על החזקה הראשונה שכבר הוחזקה בתחילה, ואין מעמידין על חזקה למפרע ממה שהוחזקה עכשיו.

ועל פי זה כתב בשו"ת רעק"א שם (ד"ה והנה) לגבי נער בן י"ג שנה שכתב פרשיות של תפילין ולא נבדק אם כבר הביא ב' שערות, דאם עכשיו נבדוק אותו ונמצא ב' שערות, יש להכשיר את התפילין שכתב גם לפני שנבדק, כי אם יומצאו אצלו ב' שערות יש להעמידו על חזקה דהשתא שכבר הביא ב' שערות מיום י"ג שנה, ויש להכשיר התפילין שכתב לפני הבדיקה, כי במקום שאין חזקה דמעיקרא יש חזקה דהשתא. [א]

והנה בתוס' (ד"ה מי) כתבו דטעמו של רב שסובר שמעמידין אותה על חזקה שכבר נולדו בה סימני בגרות בשעת קידושין, הוא משום שסימני בגרות רגילין לבא מיד בבוקר. וכן כתבו התוס' בנדה דף ב': (ד"ה השתא) דמה שסובר רב שמעמידין אותה בחזקת בוגרת כבר בשעת קידושין, אע"ג דבכל מקום תולין שנשתנה רק עכשיו, זה משום שדרך סימני בגרות לבא בבוקר. ונאמרו שני דרכים בביאור דעת התוס'.

במקום שיש לקבוע שלא נשתנה הדבר כלל גם שמואל סובר שמעמידין הדבר על חזקה דהשתא / קידש אשה באבן שלא היה ידוע בשעת קידושין שיש בו שוה פרוטה / המכוון בחזקה דהשתא כמו בחזקה דמעיקרא

- רבי עקיבא איגר, שב שמעתתא, קהלות יעקב, ביאורים והערות להגרש"ז -

ב. בחידושי רבי עקיבא איגר ביבמות דף פ': (בתו"ד עד) כתב דבעיקר הדבר גם שמואל סובר דמעמידין על חזקה דהשתא, לומר דכמו שהוא עכשיו היה כבר בתחילה. ודוקא בנערה שנעשית בוגרת סובר שמואל דאין מעמידין אותה על חזקה דהשתא לומר דכבר בשעת קידושין היתה בוגרת, דכיון דביום זה ודאי נעשה שינוי בגופה ממה שהיתה מקודם, והספק הוא באיזה זמן נעשה שינוי זה, בזה סובר שמואל שאין מעמידין אותה בחזקה למפרע על פי חזקה דהשתא, אבל במקום שעל פי חזקה דהשתא יש לתלות למפרע שלא נעשה בו שינוי כלל, מודה שמואל שמעמידין על חזקה דהשתא, כי יסוד דין חזקה הוא להחזיק תמיד הדבר בענין אחד ושלא נתחדש ענין חדש.

והנה כאמור לעיל, בשב שמעתתא מפרש דהתוס' (ד"ה מי) שכתבו דטעמו של רב הוא משום שסימני בגרות רגילין לבא מיד בבוקר, הם סוברים דדוקא לגבי בגרות מעמידין אותה למפרע בחזקת בגרות, כיון שרגילות הוא שיבואו סימני בגרות מיד בבוקר, אבל במקום שאין סברא לתלות שהיה כבר מתחילה, אפילו לרב אין מעמידין על פי חזקה דהשתא לומר שלמפרע היה כבר כמו שהוא עכשיו.

אכן (שם פרק י"ז) הוא מקשה דאם כן מדוע אמרו לעיל דף י"ב. דהמקדש אשה באבן שאינו ידוע אם יש בו שוה פרוטה או לא, אם יתברר אחרי קידושין שיש בו שוה פרוטה הרי זו מקודשת, ואם יתברר שאין בו שוה פרוטה לא תהא מקודשת, ואם נאמר שאין מעמידין דבר למפרע על פי חזקה דהשתא, מה מועיל אם יתברר שאינו שוה פרוטה לומר שאינה מקודשת, הרי עדיין יש לחוש דילמא עכשיו אינו שוה פרוטה, אבל בשעת קידושין היה שוה פרוטה, ותהא עכ"פ ספק מקודשת.

אמנם בקהלות יעקב לעיל סי' כ' מיישב קושיית השב שמעתתא על פי

השלמות והוספות

חזקה דהשתא לומר דכשם שעכשיו יש לה סימני בגרות כך בשעת קידושין היו לה סימני בגרות, שהרי בשעה ראשונה שהיה ראוי שתהא לה סימני בגרות בדקו אותה ולא היו לה סימני בגרות, ואם כן מאיזה שעה תקבע שהיו לה סימני בגרות, אטו נאמר דמשעת סילוק ידינו מן הבדיקות שנבדקה שאין לה סימני בגרות, ברגע זו נולדו לה סימני בגרות, וכיון שאין לך זמן מסויים לתלות על ידי הבדיקה של עכשיו שאז נולדו לה סימני בגרות, שוב אין לך להעמיד על חזקה דהשתא לומר שכבר היו לה סמנים בשעת קידושין.

נבדקה בבוקר לפני הקידושין ולא הביאה סימני בגרות

- רבי עקיבא איגר -

[א] בשו"ת רעק"א שם (ד"ה אלא) מוסיף דמה שמעמידין אותה בחזקת בוגרת על פי חזקה דהשתא, אמור דוקא אם לא בדקו אותה כלל ביום זה עד אחרי הקידושין, דאז מאחר שנבדקה ונמצאת בוגרת תולין שנעשה בוגרת כבר בבוקר משעה שראויה להביא סימני בגרות. אבל אם בדקה בבוקר ולא היה לה סימני בגרות, ואחרי הקידושין בדקה והיה לה סימני בגרות, אין מעמידין אותה על